اسیب های اجتماعی فضای مجازی به حریم خصوصی افراد

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۶/۲۸ تاریخ پذیرش:۹۵/۰۷/۱۷

مرتضی خلق نیک[۱]
داریوش خلق نیک[۲]
مژگان خلق نیک[۳]

چکیده

ظهور و ورود تکنولوژیهای نوین به زندگی بشری امری غیرقابل اجتناب است. ضرورت استفاده از اینترنت به عنوان یکی از این فناوریها، در کنار مزایا، معایبی هم به همراه داشته است. ظهور جرایم سایبری نمایانگر آن است که فضای مجازی نیز به مانند فضای واقعی از نفوذ مجرمین در امان نمانده‌است. ارتکاب سریع و باحجم بالا، ناشناختگی، عدم نیاز به حضور در صحنه بزه، ضعف کنترل اجتماعی و خصیصه فرا ملی را می توان مهمترین ویژگی های اینگونه جرایم دانست. روند رو به رشد تجاوز به حریم خصوصی افراد، از مهمترین جرایم قابل طرح در ارتباط با جرایم سایبری بوده که نیازمند بکارگیری سیاست جنایی موثر در این زمینه است. مقاله حاضر درصدد تبیین این موضوع می باشد که پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات (فتا) میتواند ، با اخذ تدابیر پیشگیرانه نقشی موثر ، در شناسایی و مقابله با این گونه جرایم ایفا نماید .به دلیل ویژگی های خاص فضای مجازی و نو بودن این پدیده، بسیاری از والدین فرصت، امکان و یا توان کافی برای شناخت دقیق این فضا و کاربردهای آن را به دست نیاورده اند و عدم آشنایی مناسب آنها با این فضا و در مقابل استفاده روزمره نوجوانان و جوانان و حتی کودکان از این فضا باعث شده است که یک فضای محرمانه و خصوصی در داخل خانه برای فرزندان ایجاد شود و آنها بدون دغدغه و بدون احساس وجود ناظر بیرونی به سایت های مختلف در این فضا دسترسی یافته و بعضاً به دلیل ویژگی های سنی و شخصیتی و کنجکاوی های خود متأثر از فضاهای ناسالم موجود در اینترنت گردند.در این مقاله به بررسی مهمترین آسیب های فضای مجازی و تأثیرات آن بر خانواده ها پرداخته و راهکارهایی جهت مقابله و کاهش تهدیدات اینترنتی در ابعاد اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و ... ارایه می شود.

واژگان کلیدی:اسیب های اجتماعی، امنیت، فضای مجازی، حریم خصوصی

۱-کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری(نویسنده مسئول)morteza.kholghnik@gmail.com
۲- کارشناس ارشد نرم افزار کامپیوتر
۳-کارشناس آموزشی

مقدمه

بهره مندی و به کارگیری صور مختلف فناوری به یکی از ضروریات زندگی بشری بدل گشته است.

اینترنت به عنوان یکی از این مصادیق علاوه بر مزایایی که در از بین بردن محدودیت های زمانی و مکانی، افزایش دسترسی به اطلاعات با حجم و سرعت بالا و پیشبرد پیشرف تهای اجتماعی ایفا کرده است، شامل معایبی ازجمله شک لگیری جرائمی نوظهور به مانند هتک حیثت و تجاوز به حریم خصوصی، هرزه نگاری سایبری تروریسم سایبری کلاهبرداری و سرقت اینترنتی و ....نیز بوده است .عدم تعرض به حریم خصوصی اشخاص، جزء مهمترین حقوق هر فرد محسوب گشته، که در قوانین عادی و قانون اساسی کشورها به آن اشاره شده است با توجه به تأکید آموزه های شرعی و ارزش های عرفی حاکم بر جامعه ما بر عدم تعرض به حریم خصوصی افراد، مجموعه تدابیری که به منظور پیشگیری و مقابله با تعرض صورت م یپذیرد از اهمیتی دوچندان برخوردار م یباشد .باید توجه داشت که صرف جرم انگاری و توسل به اقدامات تقنینی نم یتواند از مطلوبیت کافی برخوردار باشد لذا لازم می آید به موازات این اقدامات، جنبه پیشگیری از جرم نیز مدنظر قرار گیرد. در همین راستا پلیس فتا می تواند در شناسایی، کشف، پیشگیری و برقراری امنیت نقشی پررنگ ایفا نماید.

فضای سایبر

واژه سایبر مشتق شده از کلمه یونانی (Kybernetes) به معنای راهنما و سکان دار می باشد. (بابا غیبی ازغندی، ۹۱،۱۴۴) اما اصطلاح فضای سایبر برای نخستین بار در سال ۱۹۸۲ در یک داستان علمی – تخیلی بکار رفته است.(de angelis,)

امروزه این عبارت به مجموعه هایی از ارتباطاتی که از طریق کامپیوتر و وسایل مخابراتی بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی شکل می گیرند، گفته می شود .هرچند واژه سایبر را در زبان فارسی به مجاز یا مجازی ترجمه کرده اند .اما باید توجه داشت که این معنا بیانگر دقیق این واژه نیست .مجاز در مقابل حقیقت به کار می رود اما محیط سایبر محیطی حقیقی و واقعی نه مجازی و دروغین است (جان پرور و حیدری موصلو، ۱۳۹۱: ۱۴۴). لذا در مقاله حاضر واژه فضای سایبر به جای فضای مجازی به کاررفته است.

جرائم سایبر

تعیین دقیق وقوع نخستین جرم سایبر مشخص نیست .اگرچه برخی آن را به سال ۱۸۷۸و همزمان با اختراع تلفن نسبت داده اند[۱] اما می توان آغاز توجه جدی به این گونه جرائم را با قضیه رویس مرتبط دانست[۲] (حسن بیگی، ۸۴، ۱۸۶) پیدایش این ماجرا توجه حقوقدانان و متخصصان مربوطه را برای یافتن توصیف مجرمانه در این خصوص به خود جلب کرد .توسعه رایانه های شخصی در اوایل دهه ۱۹۸۰، ایجاد شبکه های جهانی در سال ۱۹۹۰، ازدیاد و روند رو به رشد شبکه های اجتماعی در فضای سایبر در سال ۲۰۰۰ فرصتی بی سابقه برای حضور اشخاص در اینترنت و به تبع آن جرائم مرتبط با این حوزه را فراهم آورد .ابتدائاً این گونه جرائم علیه شبکه های دانشگاهی، تلفن و زیرساخت‌ها به وقوع می پیوست اما توسعه و پیشرفت های صورت گرفته در فضای سایبر و حضور کاربران شخصی آنلاین در این محیط، موجب گردید بزهکاران ارتکاب جرائم را علیه این گروه ها متمرکز نمایند. (Reyes et al, ۲۰۰۷:۵۳)

اگرچه در روزهای اولیه چنین اقداماتی در مقیاس کوچک به وقوع پیوسته و به اقدامات چند دانش آموزان محدود می شد، اما تمایل به استفاده بی شازپیش فضای سایبر و به تبع آن شکل گیری جرائم مرتبط با این فضا، حساسیت و ضرورت توجه دقیق تر به این مهم را برانگیخت.

(warren and streeter, ۲۰۰۵: ۱۹) بنابراین امروزه همه افراد متصل به اینترنت در معرض هدف جرائم سایبری قرار داشته و می‌توانند تبدیل به یک قربانی جرائم سایبر شوند. (Reyes et al.۲۸۴: ۲۰۰۷).

جرائم سایبر را م یتوان در دو دسته طبقه بندی کرد .دسته اول شامل جرائمی می شود که نظایر آن در فضای فیزیکی نیز وجود دارد. به بیانی دیگر ای نگونه از جرائم همان جرائم سنتی اند که در فضای سایبر نیز به وقوع پیوسته و می توان این گونه جرائم را

---

۱ - شرکت بل اقدام به استخدام تعدادی از نوجوانان به منظور پاسخگویی و متصل نمودن تماس های تلفنی به مشترکان کرد .این افراد علاوه بر توهین و برخورد نامناسب با مشترکان، با ترفندهایی هوشمندانه در صفحه سوئیچ اتصال، به قطع تماس های تلفنی و اعمالی این چنینی مبادرت می ورزیدند .مهارت و توانایی کافی، و ناشناس بودن این اشخاص عواملی بودن که موجب بروز این مشکلات شد (حافظی و خرم آبادی، ۸۳، ۷)

۲ - رویس حسابدار یک شرکت بود که با افزودن دستورالعمل های اضافی به برنامه حسابداری شرکت، قیمت کالاها را با ظرافت خاصی تغییر می داد. و ارقام حاصله از این راه را به حساب های مخصوصی واریز کرده و در فواصل زمانی معین اقدام به برداشت از این حساب ها می نمود، اما در نهایت چون شیوه ای برای متوقف سازی این عملکرد پیش بینی نشده بود وی با مراجعه به مراجع قضایی، اعتراف به این جرم کرد.

حاصل مهاجرت از محیط فیزیکی به محیط سایبر دانست.[۳] دسته دیگر را جرائمی تشکیل می دهند که امکان تحقق آن در فضای فیزیکی وجود ندارد .به این معنا که ارتکاب این گونه از جرائم مختص محیط سایبر بوده و الزاماً در این فضا به وقوع می پیوندند.[۴](jewkes, ۲۰۰۷: ۱۴-۲۵)

ویژگی های جرائم سایبری:

الف- سرعت

یکی از عوامل کندی تحقق پدیده بزهکارانه در جهان واقعی وجود بعد مکانی میان سه ضلع بزهکاری (بزهکار، آماج بزه و مکان ارتکاب بزه) می باشد. اما ساختار فضای مجازی به گونه ای است که بزهکاران را قادر می‌سازد بدون مواجهه با محدودیت مکانی در دنیای واقعی، به ارتکاب جرائمی متعدد در سریع ترین زمان بپردازند.

ب -حجم جرائم و عدم نیاز به حضور درصحنه بزه

در دنیای واقعی معمولاً برای ارتکاب بزه علیه یک بزه دیده، حضور یک بزهکار ضروری است .به بیانی دیگر این شیوه تحقق پدیده بزهکارانه، از قاعده یک در برابر یک تبعیت می کند (jewkes, ۲۰۰۷:. ۲۵)

وجود این محدودیت دستگاه عدالت کیفری را قادر ساخته است تا بتو اند با برنام هریزی و انسجام منابع انسانی و مالی خود بر روی بزه و بزهکار معین متمرکز گردد.

اما در فضای سایبر عدم وجود ای نگونه محدودی تها و همچنین امکانات در دسترس سبب گردیده است که آمار بزه در دنیای مجازی با دنیای واقعی تناسب نداشته و قابل قیاس نباشد .بنابراین امکان تحقق بزه علیه اشخاص متعدد طی اقدامی واحد در فضای مجازی فرضی قابل پیش بینی است.

ج - ناشناختگی

ناشناختگی در فضای سایبر را م یتوان در دو ب□عد مورد بررسی قرار داد. در وهله اول این عامل به طبیعت فضای مجازی بازگشت داشته که کار شناسایی کاربران متصل به

---

[۳] - جرایمی مانند جعل و کلاهبرداری رایانه ای، جاسوسی رایانه ای، هرزه نگاری اینترنتی، نقض حریم خصوصی و ...در این دسته قابل ذکر اند.

[۴] - جرایمی از قبیل دسترسی غیر مجاز به داده ها یا سیستم های رایانه ای، حذف یا تخریب غیر مجاز داده ها یا حامل ها از سامانه های رایانه ای، پخش برنامه های مخرب نظیر ویروس ها و کرم ها در فضای سایبر و .. در این دسته قرار می گیرند.

شبکه را به امری پیچیده و پرهزینه بدل کرده است .و در وهله دوم این موضوع به مجموعه اقدامات و روش هایی اطلاق می گردد که بزهکار برای مخفی نگه داشتن خود و مخفی کاری به آن مبادرت می ورزد.

د-راملی بودن

عدم نیاز بزهکار به عبور از مرزهای متعارف ب هعنوان یکی از خصایص جرائم سایبر قابل طرح است .خصیصه ای که موجب می گردد علاوه بر ایجاد موانع متعدد در کشف جرم و شناسایی بزهکار، جمع آوری ادله و مستندات قانونی، تعقیب و محاکمه مجرم نیز زمان بر و پرهزینه گردد.

ذ-بالا بودن رقم سیاه

دو عامل در رابطه با این موضوع قابل طرح می باشد .یکی از این عوامل مشکلات پیش رو برای کشف جرائم سایبر نسبت به جرائم سنتی بوده که ب هتناسب در موارد پیش گفته مورداشاره قرار گرفت .عامل دیگر عدم تمایل شرکت ها و موسسات معتبر برای اعلام و افشای این گونه جرائم به دلیل جلوگیری از ورود لطمه به اعتبار و همچنین ناامن جلوه نکردن فضای فعالیتشان می باشد.

ضعف یا فقدان کنترل اجتماعی

ارتکاب جرائم سنتی علاوه بر نقض مقررات قانونی به ارزش های مردم نیز لطمه وارد می آورد .دلیل این امر آن است که قواعد مرتبط با تحقق بزه به شیوه سنتی ریشه در اخلاق جامعه داشته یا بخشی از فرهنگ جامعه را تشکیل می دهد. بنابراین درونی شدن ارزشهای اجتماعی و همچنین نگرانی از لطمه وارد آمدن به آبرو و رسوایی حاصل از محکومیت و مجازات موانعی در تحقق این گونه جرائم در بزهکاران بالقوه ایجاد م ینماید .اما در رابطه با جرائم سایبر باید به این نکته توجه داشت که از یک سو برخی از جرائم مرتبط با این حوزه یا جرم انگاری نشده اند یا به آن درجه از اهمیت نرسیده اند که با نفوذ در فرهنگ جامعه جزء ارزش ها اجتماعی محسوب گردند. و از سویی دیگر ارتکاب جرم به دور از منظر دیگران، عدم ضرورت حضور بزهکار درصحنه جرم و پایین بودن احتمال دستگیری و مجازات از تأثیر و کارایی کنترل اجتماعی می کاهد. (جوان جعفری، ۱۳۸۹: ۱۷۶-۱۸۲).

ارزیابی تأثیرات اجتماعی فضای مجازی:

یکی از بزرگترین مسائل اجتماعی که جوامع امروزی به آن مبتلا می باشند ضعف بنیاد خانواده است. از آنجایی که مشکلات خانواده ها به صورت ناهنجاری های اجتماعی بروز

می کند خانواده و سلامت آن از اهمیت فوق العاده ای برخوردارمی باشد. آماده کردن فرزندان برای پذیرش مسئولیت های اجتماعی یکی از وظایف مهم و اساسی خانواده ها به شمار می رود. جوانان باید بتوانند به خصوص برای زندگی های مشترک آماده شوند و سعی نمایند روابط خود را با پیرامون شان در حد متعارف و قابل قبولی تنظیم نمایند. صرف نظر از آمار و ارقام بالا و روز افزونی که در مسایلی مانند بالا رفتن سن ازدواج ، طلاق، فرار از منزل، فحشا و سایر مسایل خانوادگی وجود دارد، سرد شدن ارتباطات عاطفی و نارضایتی ها از زندگی خانوادگی است که باعث ناکامی ها و شکست های بزرگی در زندگی جوانان شده است. اینها نشان از مشکلات عمیقی در سطح خانواده دارد که به نوعی باید ریشه یابی و درمان شوند. یکی از زمینه های اصلی در بروز مشکلات خانوادگی و اصولاً نارضایتی از زندگی مشترک، فضای مجازی است که تحت تأثیر تولیدات رسانه ای بوجود آمده و باعث آن گردیده تا سطح توقع و ارضاء از زندگی های مشترک را به خصوص در میان نسل جوان بالا ببرد. تحت تأثیر این فضا آنچه جوان باید از زندگی مشترک انتظار داشته باشد به نوعی تحریف می شود. لذت و صمیمیتی که از برنامه ها و محتویات رسانه ها مانند فیلم ها و سریال ها در اذهان جوانان نقش می بندد تا حد بسیار زیادی در زندگی طبیعی قابل دست یابی نخواهند بود و این می تواند تبعات زیانباری برای آینده جوانان به همراه داشته باشد.

اعتیاد به اینترنت:

یکی از آسیب های اینترنت، اعتیاد به آن است به طوری که "از میان ۴۷ میلیون استفاده کننده از اینترنت در امریکا ۲ تا ۵ میلیون دچار اعتیاد اینترنتی شده اند و با معضلات زیادی گریبان گیر هستند" (اکبری، ۱۵۸:۱۳۹۰). در جامعه ما نیز با گسترش روزافزون اینترنت شاهد این مسأله هستیم. نتیجه تحقیقات انجام شده در کشور نشان می دهد که "بیشترین استفاده کنندگان از اینترنت جوانان هستند و ۳۵ درصد از آنها به خاطر حضور در چت روم، ۲۸ درصد برای بازی های اینترنتی، ۳۰ درصد به منظور چک کردن پست الکترونیکی و ۲۵ درصد نیز به دلیل جستجو، در شبکه جهانی هستند"(بیابانگرد،۱۳۸۷).

اعتیاد به اینترنت می تواند مشکلات جدی تحصیلی و خانوادگی برای مخاطبان به وجود آورد. اگر استفاده کنندگان از اینترنت نتوانند به مدت یک ماه دوری از اینترنت را تحمل کنند در معرض خطر اعتیاد به آن قرار دارند. متأسفانه ما شاهد این پدیده در میان

جوانان هستیم، به طوری که برخی از جوانان، شب ها را تا صبح با اینترنت می گذرانند و تمام صبح را خواب هستند و این مسأله آغازگر آسیب های متعدد دیگر نیز می شود. از جمله این آسیب ها می توان به آسیب های خانوادگی، ارتباطی، عاطفی، روانی، جسمی و اقتصادی اشاره کرد.

بحران هویت و اختلال در شکل گیری شخصیت:

عناصر سه گانه هویت، یعنی: شخص، فرهنگ و جامعه، هر یک در تکوین شخصیت فرد نقش مهمی را ایفا می‌کنند. هویت شخصی، ویژگی بی‌همتای فرد را تشکیل می‌دهد . هویت اجتماعی در پیوند با گروه‌ها و اجتماعات مختلف قرار گرفته و شکل گیری آن، متأثر از ایشان است. و در نهایت، هویت فرهنگی، برگرفته از باورهایی است که در عمق وجود فرد به واسطه تعامل او با محیط پیرامون و آموزه‌های آن، از بدو تولد تا کهنسالی جای گرفته است. از آن جا که فضای سایبری، صحنه ای فرهنگی و اجتماعی است که فرد خود را درموقعیت‌های متنوع، نقش‌ها و سبک‌های زندگی قرار می دهد، خود زمینه ای است برای آسیب پذیری شخصیت کاربر که در نتیجه، موجب چند شخصیتی شدن کاربر خواهد شد. در فضای سایبر بیش از آن که هویت ظاهری فرد مطرح گردد، درون مایه‌های افراد بروز می‌کند. هر کس در صدد بیان اندیشه‌ها و علاقه مندی‌های خویش است. مطرح نشدن هویت شخصی و مشخصات فردی در اینترنت موجب تقویت شخصیت‌های چندگانه و رشد و استحکام آن می‌گردد .جوانان در این محیط از آسیب پذیری بیشتری برخوردارند و به ویژه در دورانی که هویت آنان شکل می‌گیرد، این خطر پر رنگ ترمی‌شود.

با امکانات و گزینه‌های فراوانی که رسانه‌های عمومی از جمله اینترنت در اختیار جوانان می‌گذارند، آنان دائماً با محرک‌های جدید و انواع مختلف رفتار آشنا می‌شوند. چنین فضایی هویت نامشخص و پیوسته متحولی را می آفریند، یعنی "اینترنت یک صحنه اجتماعی است که فرد را در موقعیت های متنوع نقش ها و سبک های زندگی، قرار می دهد و از آن تأثیر می پذیرد" (اکبری،۱۳۹۰:۱۶۲).

واقعیت این است که از نظر صاحبنظران جامعه شناسی، شکل گیری هویت افراد تحت تأثیر منابع گوناگونی است. عمده ترین این منابع خانواده، رسانه های گروهی، مدرسه و گروه همسالان است. "از این میان رسانه های گروهی با توجه به گستره نفوذ و فراگیری آن اهمیت ویژه ای یافته اند. گسترش تلویزیون های ماهواره ای موجب شده است شکل گیری نظام شخصی و هویت افراد تحت تأثیر عوامل متعدد و گاه متعارض قرار گیرد"

(صبوری خسروشاهی،۱۳۸۶).

تعارض ارزش ها:

تغییرات تکنولوژیکی ارزشها و هنجارهای اجتماعی را تحت تأثیر خود قرار داده است. یکی از چالش های فرا روی فرهنگ ها برخورد با این پدیده است. چون اساساً ورود اینترنت همراه با ارزش های غربی، چالش های جدیدی را در کشورهای دیگر به وجود آورده است. از آنجایی که برخی از عناصر موجود در این پدیده مغایر با فرهنگ خودی (ارزش های اسلامی- ایرانی) است، پس می توان گفت اینترنت می تواند آسیب های زیادی را به همراه داشته باشد. مثلاً ورود اینترنت در حوزه خانواده موجب تغییر نظام ارزشی در خانواده ها می شود. در یک مطالعه تجربی نشان داده شد که استفاده جوانان از اینترنت موجب کاهش ارزش های خانواده شده است (زنجانی زاده،۱۳۸۴).

گسترش ارتباطات نامتعارف میان جوانان:

اینترنت به دلیل تسهیل ایجاد روابط دوستانه و عاشقانه، در زمینه های غیر اخلاقی بسیار مورد توجه قرار گرفته، تا جایی که اینترنت موجب سهولت خیانت در روابط زناشویی و ایجاد روابط نامشروع می شود.

شکاف نسل ها:

اینترنت شکاف میان نسل ها را بیشتر کرده است و اکنون شکاف میان نسل دوم و سوم علاقمند به اینترنت نیز آشکار شده، به گونه ای که هیچ یک زبان دیگری را نمی فهمند. امروزه با ورود وسایل و تکنولوژی‌های جدید به عرصه خانواده‌ها شاهد این هستیم که والدین و فرزندان ساعت‌های متمادی در کنار یکدیگر می‌نشینند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. ما دیگر کمتر نشانه‌هایی از آن نوع خانواده‌هایی را داریم که والدین و فرزندان دور هم نشسته و درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری با هم گفتگو کرده و نظرات همدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند. در شرایط فعلی روابط موجود میان والدین و فرزندان به سردی گرائیده و دو نسل به دلیل داشتن تفاوت‌های اجتماعی و تجربه‌های زیسته مختلف زندگی را از دیدگاه خود نگریسته و مطابق با بینش خود آن را تفسیر می‌کنند. نسل دیروز (والدین) احساس دانایی و با تجربگی می‌کند و نسل امروز (فرزندان) که خواهان تطابق با پیشرفت‌های روز است، در برابر آنها واکنش نشان می‌دهد و چون از پس منطق و نصیحت‌های ریشه‌دار و سرشار از تجربه آنها بر نمی‌آید به لجبازی روی می‌آورد (رحیمی،۱۳۹۰:۱۹).

امروزه سرعت تکنولوژی شکاف بین نسل فرزندان و والدینشان را بسط داده است . براساس اظهارات معاون سازمان بهزیستی کشور میزان گفتگو در بین اعضای خانواده در کشور تنها حدود ۳۰ دقیقه است که این می‌تواند آسیب‌زا باشد .فرزندان در مقایسه با والدین با وجود اینکه در یک فضای فرهنگی زندگی می‌کنند اطلاعات، گرایش‌ها و رفتارهای متفاوتی دارند، عوامل متعددی بر این پدیده تأثیرگذارند و این شکاف را روز به روز بیشتر می‌کنند. سرعت تحولات و بسط ارتباطات با جهان توسعه‌یافته، توجه بیشتر جوانان به برنامه‌های جهانی‌شدن فرهنگ، رسانه‌ها، گسترش روزافزون انجمن‌ها و کانون‌هایی غیر از کانون خانواده برای پیوستن و تعلق یافتن جوانان به آن‌ها و غیره از آن جمله است (همان،۱۹).

سوء استفاده جنسی:

در سال ۱۹۹۹ گردهمایی جهانی تحت عنوان "کارشناسی برای حمایت کودکان در برابر سوء استفاده جنسی از طریق اینترنت" برگزار گردید که منجر به صدور قطعنامه ای شد که در آن آمده است "هرچه اینترنت بیشتر توسعه پیدا کند، کودکان بیشتر در معرض محتویات خطرناک آن قرار خواهند گرفت. فعالیت های محرمانه مربوط به فحشای کودکان و پورنوگرافی که از طریق اینترنت مورد استفاده واقع می شود، اکنون از مسائل حاد به شمار می رود) "اکبری،۱۳۹۰:۱۶۳).

انزوای اجتماعی:

امروزه اینترنت در زندگی اجتماعی، جای دوستان و نزدیکان را گرفته و در حقیقت جایگزین روابط دوستانه و فامیلی شده است. افرادی که ساعت ها وقت خود را در سایت های اینترنتی می گذرانند بسیاری از ارزش های اجتماعی را زیر پا می نهند. چرا که فرد دیگر فعالیت های اجتماعی خود را کنار گذاشته و به فعالیت های فردی روی می آورد. "نتایج پژوهش شاندرز نشان داد که استفاده زیاد از اینترنت با پیوند ضعیف اجتماعی مرتبط است. برعکس کاربرانی که از اینترنت کمتر استفاده می کنند، به طور قابل ملاحظه ای با والدین و دوستانشان ارتباط بیشتری دارند"

بررسی محققان نشان می دهد شاید هیچگاه کاربران اینترنت از افسردگی و انزوای اجتماعی خود آگاه نباشند و در صورت آگاهی آنرا تایید نکنند اما ماهیت کار با اینترنت چنان است که فرد را در خود غرق می کند. پژوهش های انجام شده حاکی است دنیای اجتماعی در آینده دنیای منزوی باشد چرا که اینترنت با توجه به رشدی که دارد و

جذابیت های کاذبی که برای نوجوانان ایجاد می کند آنها را به خود معتاد ساخته و جانشین والدین می شود.

حریم خصوصی

مفهوم حریم خصوصی از واژه های نوینی است که در قرن معاصر پدیدار گشته و از این رو در متون دینی اعم از کتاب و سنت چنین عبارتی عیناً وجود ندارد .هرچند در قالب احکام، حقوق و اصول دیگر ازجمله حق مالکیت، منع غیبت، تهمت، تجسس، اشاعه فحشاء و نظایر آن به نوعی این موضوع موردتوجه قرارگرفته و می توان صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی را از این طریق استنباط نمود. (سید سعادتی، ۱۳۹۲: ۱۵۸) بحث مربوط به حریم خصوصی به طور جدی در حدود صدسال پس از اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه مطرح گردید. ساموئل وارن و لوئیس براندیس دو دادرس دیوان عالی آمریکا با ابراز نگرانی از تعرض مجریان قانون به امور خصوصی شهروندان، با مطرح نمودن معیاری با عنوان «حق تنها ماندن» به دولت‌ها هشدار دادند که به حریم خصوصی افراد احترام بگذارند .در همین راستا تصویب اصلاحیه چهارم قانون اساسی امریکا که از آن به منزله منشور حریم خصوصی شهروندان این کشور یاد می‌شود عاملی شد تا به تدریج قوانینی در این کشور و دیگر کشورها درباره حمایت از حریم خصوصی وضع گردد. در ماده اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز به‌عنوان یک سند بین‌المللی، حفظ حریم خصوصی ومنع تعرض به آن مور اشاره قرار گرفته است.(جلالی فراهانی،۱۳۸۶: ۸۴-۸۵) هرچند واژه حریم خصوصی در رشته هایی ازجمله روانشناسی، جامعه شناسی، انسان شناسی، علوم سیاسی، حقوق، معماری و فلسفه به کاررفته و مورد مطالعه قرارگرفته است، اما تعاریفی که در هر زمینه ارائه شده است بسیار متفاوت می‌باشند. لذا برای روشن شدن این مفهوم، می توان آن را به دو شیوه مفهومی یا مصداقی تعریف کرد .کلیه اطلاعات، ارتباطات، فضاها و متعلقاتی که خواه از نظر فطری و خواه ازنظر فرهنگی در وهله نخست به فرد معینی اختصاص داشته و پیش ازاین به طور علنی و عمومی با رضایت وی منتشرنشده است دربردارنده تعریف مفهومی یا تحلیلی از حریم خصوصی است. مواردی از قبیل نام و سایر مشخصات شناسنامه ای افراد، نشانی مانند نشانی محل سکونت یا نشانی الکترونیکی، تصویر، وابستگی صنفی و مذهبی، عقاید و دیدگاه های

سیاسی و اجتماعی و سایر موارد مشابه نیز بیانگر مفهوم مصداقی حریم خصوصی می باشد. (دفترمطالعات فرهنگی، ۱۳۸۵: ۵ تا ۷).

گسترش روزافزون استفاده از رایانه برای تولید، نگهداری و انتقال انواع داده ها که شامل داد ههای شخصی نیز م یشود، بحث حریم خصوصی و محافظت از آن را در این حوزه نیز پررنگ کرده و موجب بروز این نگرانی شده که داد ههای مذکور به انحای مختلف در اختیار دیگران قرارگرفته و یا اطلاعات شخصی افراد افشا شود .بنابراین امروزه نقض حریم خصوصی در فضای مجازی به عنوان یکی از مهم ترین مسائل جوامع مختلف قابل طرح است. (انصاری، ۱۳۸۶: ۳۰۴).

انسان به حکم طبیعت و سرشت نیازمند برخورداری از حریم خصوصی برای خویش و تلاش در محافظت از آن می باشد. حفظ حریم خصوصی هر شخص رابط های مستقیم با اقدامات سایر اشخاص در نقض این حریم دارد. به بیانی دیگر تا فرد یا افرادی درصدد تجاوز به حریم خصوصی فرد دیگر برنیایند، این حریم محفوظ است .بنابراین بایستی افراد نسبت به صیانت و رعایت حریم خصوصی سایرین، با دیده احترام نگریسته و از اقدام اموری که ناقض این مهم است اجتناب نمایند.

مصادیق نقض حریم خصوصی در فضای سایبر

بزه کاران پس از ورود به فضای سایبر خود را مجاز به انجام هرگونه فعالیت و یا ورود به حریم خصوصی دیگران می‌دانند. در زیر به برخی مصادیق نقض حریم خصوصی مرتبط با فضای مجازی که در قانون جرائم رایانه ای ۲جرم انگاری شده است می پردازیم:

الف -دسترسی غیرمجاز به داد ههای و سامانه‌های رایانه ای یا مخابراتی نظیر هک ایمیل یا اکانت افراد یا استفاده از کی لا گرها

ب -شنود غیرمجاز محتوای در حال انتقال در سامانه‌های رایان های، مخابراتی، امواج الکترومغناطیسی یا نوری نظیر استفاده از نرم افزارهای شنود چت های اینترنتی و غیره.

ج- تغییر، تحریف یا انتشار فیلم، صوت یا تصویر دیگری به نحوی که عرفاً موجب هتک حیثیت او شود.

د -فروش یا انتشار یا در دسترس قرار دادن گذرواژه یا هر داد های که امکان دسترسی غیرمجاز به داده ها یا سامانه های رایانه ای یا مخابراتی متعلق به دیگری را فراهم کند.

ناقضین حریم خصوصی در فضای مجازی به دلایلی نظیر افسردگی، حسادت ، انتقام جویی ، تنفر، تفریح ، خودک مبینی وعدم توجه به اصول اخلاقی ارز شهای جامعه،خود

را مجاز به ورود به حریم خصوصی قربانیان دانسته و خسارت جبران ناپذیری رابه حیثیت، مال و حتی جان افراد وارد می سازند. (طرزی، ۱۳۹۱:۳).

مزیت های فضای سایبر برای حفظ حریم خصوصی:

فضای سایبر نه تنها ارتباطات خصوصی را وارد حوزههای بدیع و شگفت انگیزی کرده است، بلکه ناگریز بخش عمده ای از اطلاعات شخصی را نیز به شکل ویژه ای درآورده و در بانک های گسترده داده ذخیره و به شیوه های گوناگون پردازش می‌نماید .استفاده از این فضا مزیت هایی را در خصوص ارتباطات و داده های خصوصی الکترونیکی فراهم کرده است که به آ نها در ذیل اشاره می کنیم:

الف-ارتباطات خصوصی الکترونیکی :

امروزه امکان برقراری ارتباطات نوشتاری، صوتی و ویدئویی به نحو مطلوب، به عنوان یکی از قابلیت های فضای سایبر قابل طرح است. عدم نیاز به فراگیری مهارتهای خاص، سهولت، سرعت بالا و هزینه اندک در برقراری ارتباطات و عدم تقید به زمان و مکان خاص را می‌توان مهمترین عوامل گسترش به کارگیری این فناوری در بین آحاد افراد جامعه ذکر کرد. قابلیت دیگر این فضا، بهره‌مندی از ابزارها و شیوه هایی است که به منظور حفظ حریم داده الکترونیکی بکار گرفته می شود. ازآنجایی که حفظ محرمانگی و تمامیت ارتباطات خصوصی از تعرض، در فضای فیزیکی با محدودیت های ابزاری مواجه است لیکن در فضای سایبر این قابلیت فراهم است تا با استفاده از شیوه های رایج به مانند رمزنگاری، پنهان نگاری و ناشناس کننده ها به نحو مطلوب و پیشرفته تر به محافظت از حریم خصوصی اقدام نمود.

ب- داده های خصوصی الکترونیکی :

امروزه ارائه اطلاعات خصوصی به‌منظور بهره مندی از امور مختلف به یک ضرورت بدل گشته است .و فضای سایبر بستر مناسبی را برای این مهم به وجود آورده است. در همین راستا تسهیل مبادلات تجارت الکترونیکی، سهولت بهره مندی از خدمات آموزشی الکترونیکی، امکان گردآوری اطلاعات خصوصی افراد به طور متمرکز و تسریع و تسهیل دسترسی افراد به اطلاعات شخصی شان به عنوان مهم ترین مزایای فضای سایبر در حوزه داده های خصوصی قابل طرح است.

محدودیت های فضای سایبر در حفظ حریم خصوصی:

راه‌های گوناگونی برای شناسایی آسیب پذیری حریم داده های الکترونیکی وجود دارد. ازجمله اشخاصی که با هدف‌های گوناگون این حوزه‌ها را مورد تعرض قرار می‌دهند. در این صورت، می توان نوع داده های خصوصی مورد توجه آن ها را شناسایی و با سیاست گذاری به هنگام، نسبت به رفع تهدیدهای احتمالی اقدام کرد.این عوامل عبارت اند از: مجریان قانون، ارائه دهندگان خدمات شبکه ای و دیگر فعالان سایبری.

الف-مجریان قانون :

ویژگی های خاص و منحصرب هفرد فضای سایبر ازجمله عدم نیاز به حضور فیزیکی مجرمان درصحنه جرم، دشواری شناسایی آنان به دلیل امکان اخذ هویت جعلی و دشوار بودن دستگیری این بزهکاران به دلیل وجود فاصله مکانی، عملکرد مجریان قانون را در این فضا با مشکل مواجه کرده است. لذا لازم می آید با پیش بینی وضع مقررات و معاهدات منطقه ای یا بین‌المللی مختص این فضا، ضمن تسهیل و گسترش اختیارات مجریان قانون منجر به حفظ حریم خصوصی اشخاص نیز به نحو شایسته تر خواهد شد. اما این موضوع نیز باید مدنظر قرارگیرد که بهره‌مندی از چنین اختیاری صرفاً بایستی در راستای مقابله با این‌گونه از جرائم به کاررفته و نباید عاملی در جهت نقض حریم خصوصی افراد قرار گیرد.

ب-ارائه دهندگان خدمات شبکه ای:

یکی از وجوه افتراق فضای سایبر با فضای فیزیکی لزوم به کارگیری و بهره مندی از بسترهایی است که توسط ارائه دهندگان خدمات شبکه ای به مشترکان ارائه می شود .به جا ماندن پیشینه ای از فعالیت های صورت پذیرفته در این فضا و سهولت دسترسی ارائه دهندگان خدمات شبکه به اطلاعات کاربران جزء عواملی محسوب می شوند که حفظ حریم خصوصی افراد را با چالش مواجه می نماید .به همین دلیل لازم می آید از یکسو اقدامات این افراد به صورت ضابطه مند و بر اساس مقررات قانونی انجام پذیرفته و از سوی دیگر آگاهی کابران نسبت به امکان ثبت داده‌هایشان در این محیط منجر به این خواهد شد تا با حساسیت بیشتری فعالیت خود را تحت کنترل قرار دهند.

این امر موجب خواهد شد تا حریم خصوصی این افراد به نحو مطلوب تری حفظ شود.

ج-دیگر فعالان سایبری:

ارائه خدمات سایبری درگرو اخذ برخی از داده‌های خصوصی استفاده کنندگان می باشد. به عنوان نمونه ارائه خدمات بانک داری الکترونیکی، آموزش الکترونیکی، بهره مندی از امکانات ویژه سایت ها و حتی دانلود برخی از نرم افزارها مستلزم عضویت کاربران در

محیط موردنظر و به تبع آن ثبت اطلاعات و داده های شخصی افراد در این پایگاه ها می باشد. دسترسی ارائه دهندگان به این اطلاعات گاهی بر اساس مقرارت انجام می پذیرد. این حالت مواردی را شامل می شود که در مقررات کشورها اجازه دریافت داده های خصوصی کاربران به منظور سهولت در پیشبرد فعالیتهای مشروع، به دارندگان سایت ها واگذارشده است. در این روش به منظور آگاهی کاربر نسبت به جزئیات چگونگی استفاده از داده های خصوصی او، در صفحه نخست گزینه روش کار مرتبط با حریم خصوصی گنجاده می شود .پیش بینی چنین موضوعی به این دلیل است تا فرد در صورت رضایت نسبت به درج اطلاعات خود اقدام نموده یا در صورت عدم رضایت بتواند از چنین اقدامی خودداری ورزد. اما گاهی دستیابی به اطلاعات کاربران شامل طی این مراحل نبوده بلکه فعالان سایبری راسا به دریافت داده های خصوصی مبادرت می ورزند. باید توجه داشت که در برخی از موارد اقدامات مشروع نیز می‌تواند ناقض حریم خصوصی افراد باشد. به عنوان مثال اگرچه مراتب یا درجاتی از کوکی ها برای ارائه خدمات شبکه ای و سازمان دهی حوزه های سایبری مجاز شناخته شده و مفید ارزیابی می شوند اما این از این پتانسیل نیز برخوردارند که آسی بهای جدی به حریم خصوصی افراد وارد آورند. (جلالی فراهانی، ۱۳۸۶: ۲۹)

۳- سیاست جنایی در قبال جرائم سایبر

ظهور اشکال نوین بزهکاری ، ب هکارگیری شگردهای جدید و گسترش فعالی تهای مجرمانه به یکی از دغدغه های اساسی دولت ها و مردم بدل گشته است . این خصوصیات در جرائم ارتکابی در محیط سایبر به دلیل ویژگی های خاص حاکم بر آن ملموس تر است. بنابراین اخذ راهکارها و جهت گیری هایی علمی به جهت مقابله با این عوامل ضروری است. بدین منظور دانش سیاست جنایی که شامل مطالعه اقدام ها و تدابیر متنوعی که از سوی دولت و جامعه مدنی برای سرکوب پدیده مجرمانه، پیشگیری از آن و حمایت از بزه دیدگان در نظر گرفته میشود، شکل گرفت. لاژرژ، ۹۲: ۴۰) در همین خصوص می توان دو رویکرد کیفری یا غیر کیفری را مدنظر قرارداد. رویکرد کیفری یا جرم انگاری، فرایندی است که به موجب آن قانون گذار با در نظر گرفتن ارزش ها و هنجارهای حاکم بر جامعه، فعل یا ترک فعلی را ممنوع و برای آن ضمانت اجرای کیفری وضع می کند (نجفی توانا و مصطفی زاده، ۱۳۹۲: ۱۴۹). پیشگیری از وقوع جرم با تکیه بر مجازات در چارچوب نظام کیفری را می‌توان به عنوان یکی از اهداف این مدل مطرح ساخت. در رویکرد غیر کیفری سعی بر پیشگیری از وقوع جرم با اتکا بر

شیوه‌های و ابزارهای غیر قهرآمیز است. این شیوه باهدف شناسایی علل نزدیک به جرم و تلاش در خنثی سازی آن می کوشد تا میزان ارتکاب جرائم را کاهش یا میزان سنگینی آن را تقلیل دهد. (میر محمدصادقی و شایگان، ۱۳۸۶: ۱۱۴). به منظور مقابله با جرائم در فضای سایبر نیز هر دو رویکرد می‌تواند مدنظر قرارگیرد. لذا ابتدائا به بررسی رویکرد کیفری در این خصوص پرداخته و سپس به بیان رویکرد غیر کیفری می پردازیم.

تدوین راهکارها و برنامه‌ریزی ها به‌منظور سال مسازی و سالم نگهداشتن فضای سایبر از هنجارشکنی و ناهنجاریها به مانند محیط فیزیکی از وظایف واختیارات قوای حکومتی است.

سیاست گذاری ها، تعیین راهبردها و اقدامات مرتبط با این حوزه در سطوح مختلف شکل گرفته که از خصوصیت سلسله مراتبی تبعیت می نماید. بدین معنا که هر چه از سطح سیاست گذاری های کلان و راهبردی به سمت سطوح اجرا گام برداریم از کلیات و عمومیت کاسته شده و اقدامات جنبه کاربردی تر می گیرند. سه سطح در این خصوص قابل طرح اند که به ترتیب شامل تعیین قانون اساسی سیاست های کلی، اقدامات تقنینی و اقدامات اجرایی می باشد. طبق بند اول اصل ۱۱۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تدوین و تعیین سیاست های کلی نظام را مقام معظم رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام به انجام می رسانند. همچنین بر اساس اصل ۷۱ قانون اساسی سیاست گذاری و اقدامات تقنینی نیز از وظایف و اختیارات مجلس شورای اسلامی است. و درنهایت دستگاه های اجرایی عهده دار برنامه ریزی و سیاست گذاری های اجرایی در این زمینه اند.

ابلاغ سیاست های کلی شبکه های اطلا عرسانی رایانه ای در خردادماه سال۱۳۸۰، ابلاغیه تأسیس شورای عالی فضای مجازی در اسفند۱۳۹۰ از سوی مقام معظم رهبری و سیاست کلی نظام در امور امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات و ارتباطات (فتا) در سال ۱۳۸۹از جمله سیاست های راهبردی کلان مصوب در این خصوص می‌باشد. جنبه تقنینی نیز شامل فرایندی است که به موجب آن قانونگذار با معین کردن فعل یا ترک فعل های ممنوع ، به وضع ضمانت اجرای کیفری متناسب با آن مبادرت می ورزد. این مهم در نظام کیفری جمهوری اسلامی ایران در حدود مقرر در قانون اساسی از طریق مجلس شورای اسلامی صورت می‌پذیرد (نجفی توانا و مصطفی زاده، ۱۳۹۲: ۱۴۹).

تصویب قانون جرائم رایانه سال۱۳۸۸ را می توان به عنوان مهم ترین اقدام تقنینی در این رابطه ذکر کرد .در خصوص سیاس تگذاری یا برنام هریزی های صورت گرفته در

دستگاه های اجرایی نیز می توان به اقدامات کمیسیون فناوری اطلاعات دولت(فاوا)، کمیسیون تنظیم مقررات ارتباطات موضوع قانون وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مصوب ۱۳۸۲) اشاره کرد.(جلالی فراهانی و منفرد، ۱۳۹۲: ۱۵۹).

پلیس فتا

از زمانی که بشر پا به عرصه وجود گذاشت، احساس امنیت همواره از نیازهای اولیه او بوده است.امروزه میتوان امنیت را جزء بالاترین ارز شها دانسته که مهم ترین کارکرد حکومت ها یا نظام های سیاسی را تشکیل می دهد. سازمان پلیس، یکی از نهادهای مؤثری است که در عصر جدید، به منظور برقراری و حفظ نظم و امنیت و نیز پیشگیری از وقوع جرائم در جامعه از سوی نظام سیاسی ایجاد می شود و بر اساس این رسالت، ب هطور عمده و مستقیم با اجتماع و مردم تعامل دارد.

توسعه روزافزون زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشور و افزایش کاربران و استفاده کنندگان از اینترنت و سایر فناوری های اطلاعاتی، ارتباطی و مخابراتی نظیر خطوط تلفن های ثابت و همراه، شبکه های دیتای کشوری و محلی، ارتباطات ماهواره ای ازجمله دلایلی است که لزوم ایجاد و توسعه سازوکاری برای برقراری امنیت در فضای تولید و تبادل اطلاعات جمهوری اسلامی ایران را توجیه م یکند .همچنین توسعه خدمات الکترونیک در کشور نظیر دولت الکترونیک، بانکداری الکترونیک، تجارت الکترونیک، آموزش الکترونیک و سایر خدمات ازاین دست نیز لزوم بهره مندی از پلیس تخصصی در مجموعه نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران را برای تأمین امنیت و مقابله با جرائمی که در این فضا به وقوع می‌پیوندند را آشکار می‌نماید. (مسعودیان، ۱۳۹۱: ۱۱۵)

از سوی دیگر رشد قارچ گونه جرائم در حوزه فضای سایبر کشور مثل کلاهبرداری اینترنتی، جعل داده ها و عناوین، سرقت اطلاعات، تجاوز به حریم خصوصی اشخاص و گرو ها، هک و نفوذ به سامانه های رایان های و اینترنتی، هرزه نگاری و جرایم اخلاقی و برخی جرائم سازما نیافته اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایجاب می کند که پلیس تخصصی که توان پی جویی و رسیدگی به جرائم سطح بالای فناورانه را داشته باشد، تشکیل گردد. (همان، ۱۱۷) بدین ترتیب با توجه به تصویب قانون جرائم رایانه ای در مجلس شورای اسلامی و لزوم تعیین ضابط قضایی برای این قانون و نیز مصوبات کمیسیون افتای دولت جمهوری اسلامی ایران مبنی بر تشکیل پلیس فضای تولید و

تبادل اطلاعات، این پلیس در بهمن ماه ۱۳۸۹به دستور سردار فرماندهی محترم نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران تشکیل گردید (پایگاه پلیس فتا).

اهداف تشکیل پلیس فتا

در اساسنامه تشکیل پلیس فتا ای نگونه آمده است که :تأمین امنیت فضای تولید و تبادل اطلاعات کشور، صیانت از هویت دینی، ملی و ارزش های انسانی جامعه ، حفظ حریم خصوصی و آزادی های مشروع، صیانت از منافع و اسرار و اقتدار ملی در فضای تولید و تبادل اطلاعات، حفظ زیرساخت های حیاتی کشور در مقابل حملات الکترونیک و اعتماد و آسودگی خاطر آحاد شهروندان جامعه برای انجام تمامی امور قانونی از قبیل فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به منظور صیانت از حاکمیت و اقتدار ملی ازجمله اهداف تشکیل پلیس فتا است.(مسعودیان، ۱۳۹۱: ۱۱۸)

ویژگی های پلیس سایبر

اثربخشی اقدامات پلیس در فضای سایبر مستلزم دارا بودن شرایط و ویژگ یهایی است . اگرچه در ابتدا این گونه به نظر می رسد که این خصوصیات از اشتراکات پلیس فضای سایبر و پلیس فضای فیزیکی است اما باید توجه داشت که در زمان و نحوه اجرا با کارکردی متفاوت از این مفاهیم روبه رو هستیم .در ذیل به اهم این ویژگی ها اشاره می گردد:

الف-تخصص و تسلط

پیشرفت های بی‌شمار صورت گرفته در دنیای امروز موجب تحقق جرائم به شکل نوین گشته که بزه های سایبر هم در این دسته قرار می گیرند. به دلیل آنکه این گونه جرائم در بستر رایانه، اینترنت و شبکه به وقوع می‌پیوندند لازم می‌آید پلیسی که به پیشگیری و مقابله با این جرائم مبادرت می‌ورزد از آگاهی و تخصص کافی در این زمینه ها برخوردار باشد. شرکت و گذراندن دوره‌های ویژه، به صورت تئوری و عملی می تواند در تربیت یک فرد متخصص نقش بسزایی ایفا نماید. اعضای نیروی سایبری بایستی به درستی و به طور مؤثر با توجه به بهره مندی از مهارتهای علمی کسب شده در مواقع لزوم بتوانند با واکنش مناسب به طیف گسترده ای از شرایط، تأثیر مهمی درروند کنترل، جلوگیری و مبارزه با جرائم داشته باشد.

ب-تعهد و تبعیت از قانون

تعهد کاری به این معنا است که فرد در حیطه وظایف خود کاملاً شفاف، مسئولیت پذیر و وظیفه شناس باشد. پلیس باید به گونه ای عمل کند که خود را در تمامی بخش ها و وظایفی که به وی محول شده متعهد دانسته و کارش را تا حد امکان بی عیب و نقص و به صورت تمام و کمال به انجام رساند. ازآنجایی که این نهاد می‌تواند از اختیارات وسیعی در این زمینه برخوردار باشد اما این عامل نبایستی به عنوان یک امتیاز محسوب گردد بلکه باید در حیطه قانون به کار گرفته شود.

ج-تعامل مناسب و اخلاق مداری:

پلیس به نحوی مروج فرهنگ، اخلاق دینی و اسلامی در جامعه بوده و با ارائه الگوهای مناسب، برقراری ارتباطات شایسته و سرلوحه قرار دادن اخلاق در مناسبات و اقدامات خود نقشی مؤثر در جلب اعتماد افراد ایفا می نماید. (فدایی شهری،۱۲۷:۱۳۸۶) برقراری تعامل مناسب عاملی خواهد بود تا بزه دیدگان یا افرادی که در معرض تعرض و تهدید قرارگرفته اند بدون دغدغه انعکاس دهنده این موارد به پلیس فتا بوده و درروند پیشگیری و اجرای عدالت تأثیرگذار باشند. توجه به این موضوع نیز ضروری است که امکانات و ابزاری که در اختیار این نهاد قرارگرفته است بایستی به منظور پیشبرد اهداف از پیش تعیین شده و همچنین افزایش کارایی و بازدهی در پیشگیری و مقابله با جرائم بکار گرفته شود .به بیانی دیگر این اختیارات خود نباید عاملی در نقض حریم خصوصی افراد به شمار آید .حریم خصوصی افراد باید از تعرض مصون بوده و کلیه اقدامات در چارچوب قانون صورت پذیرد.

آسیبهای اجتماعی فضای مجازی

آسیب های فکری

استفاده خارج از حد متعارف از اینترنت، به وابستگی شدید روانی و فکری می انجامد. با ورود اینترنت و رایانه به درون خانواده ها ، بین والدین، معلمان، مربیان ودانش آموزان(فرزندان)جدایی فکری وعاطفی، رخ می دهد.نتیجه تحقیقات نشان می دهدکه درصد بالایی از نوجوانان و جوانان از اینترنت برای فعالیت های بیهوده ای نظیر: دوست یابی،بازی وصحبت بایکدیگر استفاده می کنند.

نوجوانی که پشت میز رایانه و اینترنت نشسته است،برنامه های سایت را لذت بخش تراز سخنان پدر ومادر وتکالیف مدرسه می داند. درنتیجه، درارتباطات ، رفتار وزندگی اجتماعی او اختلال ایجاد می شود.

آسیب های اجتماعی ـ فرهنگی

درسال ۱۹۹۵، روان شناسی به نام گلدبرگ، اعتیاد جدیدی به نام اعتیاد به اینترنت را کشف کرد.این اعتیاد به سرعت رو به گسترش است وهرروز افراد جدیدی را به کام خود می کشد.گاه مشاهده می شودکه افراد یافرزندان ما چنان دراتاق های گفتگو غرق می شوند که حتی زمان صرف ناهار یا شام را فراموش می کنند.این ها علائمی شبیه الکلی ها یامعتادان به مواد مخدر دارند.

بسیاری از آن ها از بی خوابی رنج می برند ، خسته اند، روابطشان با اطرافیان و جامعه به حداقل می رسد و بیشتر حالت عصبی دارند. کمرنگ شدن وازبین رفتن رابطه عاطفی کاربر با اعضای خانواده وتبدیل آن به رابطه ای سرد مسالمت آمیز، ازدیگر اثرات نامطلوب اعتیاد به اینترنت است.بنابر نظر کارشناسان اجتماعی، ضررهای اخلاقی وجسمی تلفن همراه برای کودکان غیر قابل انکار است.

بسیاری از فیلم های غیر اخلاقی وپیام های نامناسب، ازطریق تلفن همراه بین کودکان پخش می شود.

دسترسی آسان به سایت های غیر اخلاقی از طریق تلفن همراه مشکل دیگری دارد که والدین با آن روبه رو هستند.

‘‘دکتر شمسیان متخصص اطفال” معتقد است: “کودکان به دلیل قرار داشتن درسن رشد و باتوجه به ارگانیسم بدن،هنگام نزدیکی به گوشی تلفن همراه درمعرض خطر بیشتری نسبت به سایر افراد هستند”وی می گوید “از آن جا که کودکان در حال رشد هستند ، به امواج رادیویی واکنش بیشتری نشان می دهند’’.

تحقیق یک مجله انگلیسی نشان می دهد، شرکت کنندگان درتحقیق ، بعدازاختراع اسلحه،اختراع تلفن همراه رابدترین اختراع همه زمان ها می دانند.

نتایج یک بررسی پژوهشی نشان می دهد، استفاده دانش آموزان ازگوشی های تلفن همراه درمدارس موجب بروز تغییراتی در خرده فرهنگ های حاکم بر کلاس های درس می شود.

آسیب های اخلاقی

آن چه میتوان در اینترنت خطرناک تر تلقی شود، ارتباطی است که از طریق اتاق های گفتگو بین افراد برقرار می شودودر برخی موارد صدمات فراوانی به وجود می آورد. این اتاق های گفتگو که معمولا در آن ها امکان ارتباط بانام های جعلی ومجهول وجود دارد،

می توانند زمینه های لازم را برای ایجاد برخی ازمفاسد اجتماعی به وجود آورندو تقریباً راهی برای جلوگیری از آن وجود ندارد.

به جرئت می توان گفت که خطر شبکه های اجتماعی و گروه های موجود در پیام رسان های موبایل پایه مانند تلگرام به مراتب بیشتر از سایت های غیر اخلاقی موجود دراینترنت است.

بی اطلاعی خانواده ها ازاین موضوع، خطرها یی را به آنان تحمیل می کند.از سوی دیگر ،ازجمله چالش های اساسی گسترش فناوری ارتباطات درجهان،مخصوصاً درکشورهای درحال توسعه ، آسیب های فرهنگی واجتماعی است.

قرار گرفتن درمعرض فرهنگ های گوناکون

آزادی های زیاد در یک دوره زمانی نسبتاً کوتاه

امکان دسترسی به اطلاعات غیر اخلاقی گوناگون از طریق اینتر نت

راهکارهای پلیس فتا در حفظ حریم خصوصی

با توجه به اینکه حفظ حریم خصوصی بعنوان یک از اهداف، در اساسنامه تشکیل پلیس فتا مورد توجه قرارگرفته است این نهاد برای این مهم راهبردهایی را تبیین نموده است.

الف-حضور فعال پلیس در فضای سایبر

یکی از مؤلفه های مهم برای پیشگیری از ارتکاب جرم و تعقیب مجرمین حضور فعال پلیس در محیط است .هرچند که حضور این نهاد در محیط سایبر با دشوار یهایی روبرو م یباشد ولیکن پلیس سایبر توانسته است با گشت زنی و مراقبت مجرمان بالقوه را تهدید کند .با پیشرفت فنّاوری، نرم افزارهایی قدرتمندی در اختیار پلیس است که شبیه سامان ههای دزدگیر عمل کرده و پلیس را از هرگونه وقوع عمل مجرمانه در فضای سایبر مطلع ساخته و امکان پیشگیری از این جرائم را فراهم می آورد .ویژگی دیگر این گونه نرم افزارها شناسایی و ثبت اطلاعات کاربرانی است که با عدم رعایت مقررات مربوط قصد دسترسی به اطلاعات غیرمجاز را دارند. در سامانه های مزبور امکان شناسایی افراد غیرمجاز که به طور مکرر رمز عبور نادرست به وسیله صفحه کلید تایپ می‌کنند، نیز وجود دارد (رضوی، ۱۳۸۶: ۱۳۴) لذا بهره مندی از این امکانات و تداوم حضور پلیس در این فضا می‌تواند عاملی اساسی در حفظ حریم خصوصی افراد محسوب گردد.

ب-تربیت نیروهای متخصص

به همان اندازه که بزهکاران با استفاده از علم و فناوری موجب تحقق جرایمی با پیچیدگی های خاص شده اند، لازم می آید، امر تعقیب توسط پلیس مقتدر، مجهز و توانا که از تخصص لازم، کافی و شایسته برخوردار است، صورت پذیرد .به عبارتی دیگر مأمورین کاشف به انجام امورات محوله متخصص باشند .نکته ای که در اینجا باید موردتوجه قرار گیرد این م یباشد که پلیس بایدازنظر تخصص بر بزهکار پیشی گیرد. (کلی وند،۱۳۸۵: ۱۱۴)

ج-آموزش و اطلاع رسانی به جامعه

نسل جوان و نوجوان توانسته است تعامل بهتری با فضای سایبر داشته باشد البته چندان جای شگفتی نیست زیرا نسل گذشته امور خود را در دنیای فیزیکی پیش می برده و شاید لزومی ندیده است با فضای جدید انس بگیرید درحالی که نسل جدید با این فضا رشد یافته و از همان ابتدا هر آنچه پیرامون خود مشاهده کرده صبغه سایبری داشته است. (جلالی فراهانی، ۱۳۸۷: ۱۱۱) از آنجایی که حریم خصوصی یکی از مهم ترین موارد مرتبط با این حوزه می باشد لازم می آید که پلیس از طریق برگزاری همایش ها و سخنرانی ها در مدارس و دانشگا ههها و تعامل با رسانه ها و جراید، به آگاه سازی این قشر نسبت به حفظ این مهم مبادرت ورزد .البته این بدان معنا نم یباشد که نسبت به آموزش سایر آحاد جامعه در این زمینه بی تفاوت باشیم.

د-بسترسازی فرهنگی

ضرورت ایجاب می نماید پیش از ورود و به کارگیری فناوری به مانند سایر حوزه ها، نسبت به فرهنگ سازی آن اقدام شده و فضای سایبر نیز از این مقوله مستثنا نمی‌باشد؛ لذا شایسته بود در مورد این مهم نیز اقدامات متناسب پیش‌بینی می شد تا با روند رو به رشد بزه دیدگی در این حوزه مواجه نمی شدیم .گرچه بعد از احساس نیاز واکنشهایی را در این زمینه شاهد بودیم و هر نهادی به فراخور حال خود نسبت به اقداماتی در این زمینه مبادرت ورزید اما باید توجه داشت که نیازمند آن هستیم تا فعالیت و برنامه ریزی هایی مسنجم تر و گسترده‌تر در این زمینه صورت پذیرد. پلیس فتا به عنوان یکی از نهادهای تخصصی به دلیل حضور فعالانه در فضای سایبر و مشاهده مخاطرات مربوطه می‌تواند علاوه بر با آگا هسازی و آموزش های لازم ضمن برخورد با ناهنجاری ها و ترویج هنجارها نسبت به فرهنگ سازی در این خصوص اقدام نماید.

نتیجه گیری:

تحولات حاصل از بهره مندی و به کارگیری فناوری های اطلاعات و ارتباطات به موازات مزایای غیرقابل انکار، معایبی را نیز به همراه داشته است. ارتکاب جرائمی که سبب نقض حریم خصوصی در فضای سایبر می شود به عنوان یکی از چالش های مرتبط با این حوزه قابل طرح است. ویژگی های خاص فضای سایبر موجب شده است تا مشکلاتی در فرایند شناسایی و تعقیب بزهکاران پدیدار گردد. لذا مقابله با این جرائم نیازمند اخذ سیاست جنایی مؤثر است. بنابراین لازم می آید با مد نظر قرار دادن دو رویکرد کیفری و غیر کیفری، مقابله‌ای موثر با این جرایم صورت پذیرد. رویکرد کیفری به معنای جرم انگاری مصادیق مجرمانه است. در این مدل قانون گذار با در نظر گرفتن ارزش ها و هنجارهای حاکم بر جامعه، فعل یا ترک فعلی را ممنوع و برای آن ضمانت اجرای کیفری وضع می کند. اما باید توجه داشت که صرف اتکا به جنبه تقنینی نمی‌تواند پاسخگو این مهم باشد، لذا گرایش به رویکردهای غیر کیفری به موازات اقدامات تقنینی در این زمینه احساس می‌شود که یکی از مصادیق آن جنبه پیشگیرانه از جرم است. ورود و حضور پلیس فتا به صورت تخصصی در این حوزه به همراه اتخاذ راهبردها مناسب توانسته است نقش مؤثری در این مقابله با این گونه جرائم ایفا نماید.

پلیس سایبر می تواند در سه مرحله یا با سه رویکرد در مواجه با بزه‌های سایبری اقدام نماید. در مرحله اول، پلیس می‌تواند بااطلاع رسانی به دانش آموزان، والدین و کلیه افراد در معرض خطر در مورد این موضوع نقش مؤثری ایفا نماید. نقش پلیس در مرحله دوم جنبه تشخیصی دارد، بدین معنی که پلیس می‌تواند با تشخیص مزاحمتها در محیط سایبر (به عنوان مثال ایجاد سامانه های گزارش دهی آنلاین) در این زمینه ایفای نقش نماید .نقش سوم پلیس را می‌توان به عنوان شناسایی مجرمان و ارائه کمک به قربانیان مطرح نمود. در این خصوص پلیس فتا با بکارگیری تخصص و تبحر خود به دستگیری بزهکاران اقدام ورزیده و به احقاق حق بزه دیدگان مبادرت می ورزد. هرچند نقش پلیس در برخورد با جرائم سایبری غیرقاب لانکار است اما این نکته نیز باید مدنظر قرار گیرد که مقابله و پیشگیری در این زمینه صرفاً به این نهاد محدود نمی‌گردد. کاربران فضای مجازی و اقدامات تقنینی دو عامل مکمل دیگر قابل طرح در مواجهه با این گونه از جرائ ماند.

اهم اقدامات کاربران در این خصوص شامل حذف ارتباطات مضر(ایمیل، پست و...) عدم باز کردن ایمیل ها ی مشکوک، مراقبت در اشتراک اطلاعات شخصی خود، استفاده از رمز عبور مناسب و عدم اشتراک آن با سایر افراد، عدم فراموشی در خارج شدن از ایمیل

یا حساب کاربری خود، عدم ارسال اطلاعات حساس و شخصی خود به سایت های اجتماعی، دانلود و نصب نرم افزارها از سایت های معتبر، استفاده از نرم افزار آنتی ویروس و به روز رسانی آن به طور منظم و استفاده از فایروال می باشد. در جنبه تقنینی نیز شناسایی مصادیق مجرمانه، شرایط تحقق جرم و ارائه ضمانت اجرای مناسب از جانب قانونگذار در این زمینه می تواند عاملی مؤثر دیگری در پیشگیری و مقابله این دسته از جرائم باشد.

پیشنهادات:

الف-توسعه و تقویت استفاده از پلیس ویژه اطفال و نوجوانان

گرایش روزافزون اطفال و نوجوانان به سوی تکنولوژی های نوین از جمله فضای سایبر، اقزایش بزه دیده واقع شدن این قشر را موجب شده است. یکی از اقدامات ضروری در مواجهه با این موضوع، حضور و بکارگیری پلیسی متخصص در این حوزه است. ویژگی ها و خصوصیات این رده سنی، بهره مندی از نیرویی را طلب می نماید که علاوه بر توانایی جلب اعتماد این افراد، قادر به ارائه آموزش های لازم در جنبه های مختلف از قبیل اقدامات پیشگیرانه به اطفال و نوجوانان باشد.

ب-توسعه و تقویت استفاده از پلیس ویژه زنان

وجود تفاوتهای فیزیولوزیکی و روا نشناختی در زنان نسبت به مردان منجر به تفکیک جرم شناختی میان بزهکاری و بزه دیدگی این دو قشر را فراهم آورده است. ازاین رو به جهت شناسایی زمینه های بزهکاری و بزه دیدگی زنان و پیشگیری از آن ضروری است تا گروه هایی از نیروهای پلیس موسوم به پلیس زنان با گذراندن دوره های آموزشی تخصصی و کسب تجربه در این زمینه، با بهره مندی از تجارب خود بتوانند در مقابله و پیشگیری جرائم این گروه نقش بسزایی ایفا نمایند. از منظر تعاملی نیز باید به این نکته توجه داشت که برقراری ارتباط، اعلام جرم و بزه دیده واقع شدن و کسب راهنمایی لازم مرتبط زنان از فرد متخصص هم جنس خود به نحو مطلوب تری صورت می پذیرد.

پ-تداوم در پاسخگویی آنلاین

احتمال وقوع بزه های سایبری در ۲۴ساعت شبانه روز وجود دارد. به همین دلیل فعال بودن پلیس سایبر به طور مداوم و پاسخگویی مستمر در این محیط به صورت یک ضرورت قابل طرح است.

امکان اعلام تحقق بزههای سایبری در بدو امر عاملی خواهد بود تا اقدامات مربوط به شناسایی و دستگیری بزهکاران با سرعت بیشتر و به نحو شایسته تری انجام پذیرد.

ج-توسعه و تقویت استفاده از همیاران پلیس

به‌منظور پیشگیری و مقابله مؤثرتر با جرائم سایبر، به‌کارگیری نیروهای افتخاری همیار پلیس در اواخر سال ۱۳۹۲رقم خورد. فعالیت این طرح در ابتدای سال ۱۳۹۳با جذب داوطلبین آغاز گردید.

ارائه آموزش های لازم به این افراد از یک سو موجب خواهد شد تا میزان بزه دیده واقع شدن این افراد کاهش پیدا کند و از سوی دیگر عاملی برای تقلیل آسیبهای سایبری و تسهیل کشف وقوع این جرائم خواهد شد.

د-تدوین و تصویب معاهدات بین المللی

خصوصیات حاکم بر فضای سایبر امکان تحقق جرائم را در هر نقط های از این کره خاکی میسر کرده است. گاها این جرائم به گونه ای به وقوع می‌پیوندند که به دو یا چند کشور مرتبط می شود.

در چنین مواقعی بنابر اصل حاکمیت دولت‌ها، هر دولتی خود را محق به رسیدگی و صدور حکم می داند. این عامل موجب خواهد شد تا کار تعقیب، دستگیری و اجرای مجازات مجرمین در این حوزه با دشواری هایی همراه گردد .لذا ضروری است که به منظور رفع ابهام در این زمینه ها و اجرای اقدامات منسجم و هماهنگ، کشور ها پیش بینی های لازم را در خصوص چگونگی مقابله با این جرائم در قالب تصویب یا پیوستن به معاهدات دو یا چندجانبه در سطح جهانی و منطقه ای لحاظ نمایند.

منابع و ماخذ:

انصاری، باقر(۱۳۸۶)؛ حقوق حریم خصوصی، چاپ اول.تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه.

بابا غیبی از غندی، علیرضا(۱۳۹۱)؛ «الگویی نوین برای پیشگیری از جرایم فضای سایبر»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، شماره ۲۶: ۱۴۴-۱۸۸.

جان پرور، محسن و حیدری موصلو، طهمورث(۱۳۹۱)؛ « آسیب شناسی فضای سایبر بر امنیت اجتماعی » فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، دوره چهارم، شماره سوم: ۱۴۱-۱۷۲

جلالی فراهانی، امیرحسین (۱۳۸۶)؛ « مزیت ها و محدودیت های فضای سایبر در حوزه آزادی بیان، آزادی اطلاعات و حریم خصوصی»، مجله حقوقی کیفری، شماره ۵۹: ۶۲-۱۰۰.

جلالی فراهانی، امیرحسین (۱۳۸۷)؛ نهادسازی برای پیشگیری از جرایم رایانه‌ای، مجموعه مقالات نخستین همایش ملی پیشگیری از جرم (رویکرد چند نهادی به پیشگیری از جرم)، تهران: انتشارات معاونت آموزش ناجا.

جلالی فراهانی، امیرحسین و منفرد، محبوبه (۱۳۹۲)؛ «حمایت قانونی از آسیب دیدگان سایبری» ،فصلنامه مجلس و راهبرد، شماره ۷۳: ۱۵۶-۲۰۰

جوان جعفری، عبدالرضا، (۱۳۸۹)؛ «جرایم سایبری و رویکرد افتراقی حقوق کیفری »، مجله دانش و توسعه، شماره ۳۴: ۱۷۰-۱۹۳.

حسن بیگی، ابرهیم(۱۳۸۴)؛ حقوق و امنیت در فضای سایبر، چاپ اول .تهران :انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین الملل ابران معاصر.

دی آنجلیز جینا،(۱۳۸۳)؛ جرایم سایبر (ترجمه حافظی سعید و خرم آبادی عبدالصمد)، چاپ اول، تهران :انتشارات دبیرخانه شورای عالی اطلاع رسانی.

رضوی، محمد (۱۳۸۶)؛ «جرایم سایبری و نقش پلیس در پیشگیری از این جرایم و کشف ان ها»، رفصلنامه دانش انتظامی، شماره ۳۳ پیاپی: ۱۲۰-۱۴۰.

سیدسعادتی، فهیمه (۱۳۹۲)؛ «صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی براساس هنجارهای اسلامی راهبردوفرهنگ، شماره ۲۳: ۱۵۶- ۱۸۳.

۱۲-طرزی، عبدالرضا (۱۳۹۱)؛ «نقض حریم خصوصی در فضای مجازی»، پایگاه نشرمقالات حقوقی (حق گستر). بازیابی شده در

فدایی شهری، غلامرضا (۱۳۸۶)؛ نقش پلیس مکتبی در پیشگیری از ناهنجاری ها و آسیب های اجتماعی، مجموعه مقالات همایش پلیس امنیت مردم، مشهد: دفتر تحقیقات و مطالعات کاربردی فرماندهی انتظامی استان خراسان رضوی.

کلی وند، علی ناصر(۱۳۸۵)؛ نقش پلیس قضایی در اجرای عدالت، جاپ اول. تهران: انتشارات فکرسازان.

لازرژ، کریستین(۱۳۹۲)؛ درآمدی بر سیاست جنایی، علی حسین نجفی ابرندآبادی :چاپ چهارم. تهران: انتشارات میزان.

محسنیان، سیدعلی (۱۳۸۵)؛ «مفدمه ای برحمایت از حریم خصوصی باتاکید بر نقش رسانه ها در حریم خصوصی »، دفترمطالعات فرهنگی، شماره ۷۹۳۵: ۱-۵۱.

مسعودیان، محسن (۱۳۹۱)؛ « نقش پلیس درپیشگیری ازجرایم سایبری وتأمین امنیت در فضای مجازی (پلیس فتا) »، فصلنامه پژوهش های انتظام اجتماعی، شماره۱: ۱۰۴-۱۲۴.

میرمحمد صادقی، حسین و شایگان ،محمد رسول (۱۳۸۶)؛ «راهکارهای مقابله با جرم کلاهبرداری رایانه ای در حقوق کیفری ایران» ، فصلنامه دیدگاه های حقوقی، شماره۴۲ و ۴۳: ۱۰۹-۱۲۶.

نجفی توانا، علی و مصطفی زاده فهیم (۱۳۹۲)؛ «جرم انگاری درنظام کیفری جمهوری اسلامی ایران » مطالعات فقه و حقوق اسلامی، شماره ۸: ۱۴۹-۱۷۰.

Reyes,A, jewkes yvonne, (۲۰۰۷), *Crime Online*, First edition, Willan Publishing.

O'Shea, k, Steele, j, R. Hansen, j, R. Jean, b, Ralph, t. (۲۰۰۷). *Cyber Crime Investigations*, Syngress Publishing, Inc.

warren peter, streeter micheal, (۲۰۰۵), *Cyber Alert*, First edition, Vision Paperbacks.